

# BIULETYN

Nr 74 (939) • 14 sierpnia 2012 • © PISM

Redakcja: Marcin Zaborowski (redaktor naczelny), Katarzyna Staniewska (sekretarz redakcji), Jarosław Ćwiek-Karpowicz, Beata Górka-Winter, Artur Gradziuk, Roderick Parkes, Beata Wojna

---

## Wizyta patriarchy Cyryla w Polsce

Andrzej Turkowski

*Podczas wizyty w Polsce patriarchy Moskwy i całej Rusi Cyryla I przedstawiciele Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce oraz Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej podpiszą przesłanie wzywające oba narody do pojednania. Z uwagi na treść tego dokumentu oraz bliskie współdziałanie Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej z instytucjami państwowymi jego znaczenie wykracza poza sferę religijną i stanowi kolejny etap polsko-rosyjskiego dialogu. Co więcej, intensyfikacja kontaktów obu Kościołów może sprawić, że czynnik religijny, który historycznie miał negatywny wpływ na stosunki polsko-rosyjskie, będzie sprzyjać zbliżeniu obu narodów.*

W dniach 16–19 sierpnia na zaproszenie Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego w Polsce przebywać będzie patriarcha Cyryl. Będzie to pierwsza w historii wizyta w Polsce zwierzchnika Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej. Drugiego dnia pobytu patriarcha Cyryl i przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski abp Józef Michalik podpiszą wspólne orędzie, w którym zaapelują o pojednanie narodów Polski i Rosji. Patriarcha spotka się z przedstawicielami władz Polski, w tym z prezydentem Bronisławem Komorowskim. Jego wizyta ma przełomowe znaczenie dla relacji obu Kościołów oraz wzmocnienia polsko-rosyjskiego dialogu.

**Dialog Kościołów.** Dialog między Kościołem rzymskokatolickim w Polsce i Rosyjską Cerkwią Prawosławną został zainaugurowany we wrześniu 2009 r. Pierwsza oficjalna wizyta przedstawicieli Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej miała miejsce 26 lutego 2010 r. w Warszawie. Postanowiono wówczas podjąć prace nad orędziem obu Kościołów, uzgodniono też zakres tematów przyszłego dokumentu oraz powołano dwustronną komisję koordynującą dalsze działania. Po ostatniej turze rozmów – w marcu br. – poinformowano o uzgodnieniu treści dokumentu i zapowiedziano jego podpisanie w sierpniu.

Orędzie zawiera wezwanie do wybaczenia wzajemnych krzywd, do pojednania i szukania dróg oraz apel o podjęcie wysiłków na rzecz rozwijania dialogu między obydwoma narodami. Kwestie polsko-rosyjskiej historii zostaną poruszone na poziomie ogólnym ze względu na rozbieżności między stronami w interpretacji niektórych wydarzeń. Przedstawiciele Kościoła rzymskokatolickiego i Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej wyrażą jednak przekonanie, że trwałe pojednanie jest możliwe tylko na podstawie pełnej prawdy o wspólnej historii. Ponadto w orędziu określono wspólne zadania stojące przed oboma wyznaniem, m.in. konieczność obrony wartości chrześcijańskich w coraz bardziej zlaicyzowanej Europie.

**Rola Cerkwi w polityce rosyjskiej.** Po upadku ZSRR nastąpił wzrost znaczenia Cerkwi w rosyjskiej przestrzeni publicznej, opierający się na coraz powszechniejszej identyfikacji Rosjan z prawosławiem i współpracy między Rosyjską Cerkwią Prawosławną a instytucjami państwowymi. Przejawem pierwszego trendu jest wzrost liczby Rosjan określających się jako prawosławni, z ok. 30% w 1989 r. do ok. 70% w 2008 r. (choć uczestnictwo w nabożeństwach przynajmniej raz w miesiącu deklaruje jedynie 6–8% prawosławnych Rosjan). Dla Rosjan prawosławie stanowi źródło samoidentyfikacji i jest traktowane w dużej mierze jako element tradycji.

Wyrazem zbliżenia państwa z Cerkwią jest prawne zagwarantowanie prawosławiu, oprócz islamu, buddyzmu i judaizmu, statusu tzw. religii tradycyjnej w Rosji i uznanie jego szczególnej roli wśród tych wyznań. O zbliżeniu świadczy także włączanie elementów religijnych do wydarzeń o charakterze państwowym, publiczne manifestowanie religijności przez najważniejszych polityków czy też wsparcie finansowe władz dla Cerkwi. Prawosławie stanowi również istotny składnik ideologii państwowej i jest postrzegane przez rządzące elity jako podstawa duchowego odrodzenia społeczeństwa oraz czynnik wzmacniający świadomość narodową, a przez to bezpieczeństwo narodowe Rosji (jej cywilizacyjną suwerenność) zagrożone globalizacją i westernizacją.

Współpraca obejmuje też politykę zagraniczną. Podczas regularnych spotkań Grupy Roboczej do spraw Współpracy między Rosyjską Cerkwią Prawosławną i Ministerstwem Spraw Zagranicznych są omawiane wspólne działania oraz planowane przedsięwzięcia dotyczące dialogu międzyreligijnego, zagranicznych podróży patriarchy, utrzymywania kulturowych i duchowych więzi z Rosjanami znajdującymi się poza granicami państwa, a także aktywności Cerkwi w organizacjach międzynarodowych. Prawosławie jest również składnikiem rosyjskiej miękkiej siły w polityce zagranicznej. Cerkiew, podobnie jak władze państwowe, pretenduje do odgrywania roli centrum integracyjnego w przestrzeni poradzieckiej, gdzie widzi swoje żywotne interesy. Jest to obszar określany przez Cerkiew mianem „ruskiego świata” (russkij mir), w którego skład wchodzi państwa o wspólnym dziedzictwie historycznym, kulturowym i duchowym wywodzącym się z Rusi Kijowskiej. Władze świeckie, jak też religijne z niechęcią odnoszą się do aktywności zewnętrznych aktorów (np. Stanów Zjednoczonych, UE czy kościołów nieuznawanych za „tradycyjne”) na tym obszarze. Mają zbliżone poglądy również na bieżące wydarzenia na świecie, m.in. krytykowały natowską interwencję w Kosowie, a ówczesny patriarcha Aleksy II nawet wysłał oficjalny list do sekretarza generalnego ONZ oraz prezydenta USA, domagając się wstrzymania działań NATO. Wspólnie sprzeciwiły się także amerykańskiej interwencji w Iraku oraz ewentualnemu wspomaganemu z zewnątrz obaleniu prezydenta Syrii al-Assada.

**Wnioski.** Podpisanie orędzia będzie najważniejszym z perspektywy stosunków polsko-rosyjskich wydarzeniem podczas wizyty patriarchy Cyryla I. Sam dokument ma charakter religijny, jednak ze względu na treść i doniosłą rolę, jaką odgrywają oba Kościoły, jego znaczenie ma również wymiar społeczny i polityczny. Oznacza też włączenie się do polsko-rosyjskiego pojednania instytucji cieszących się autorytetem i oddziaływających na szerokie warstwy społeczeństw Polski i Rosji.

Z uwagi na krytyczny stosunek Cerkwi do czasów Związku Radzieckiego Polska ma szansę zyskać ważnego sojusznika w Rosji w dążeniu do pełnego wyjaśnienia zbrodni totalitarnych, a w tym kontekście także do szerszego otwarcia archiwów. Zbliżanie się obu Kościołów może sprawić, że czynnik religijny, który w historii (w tym najnowszej) obu narodów miał negatywny wpływ na stosunki dwustronne, będzie odgrywać pozytywną rolę w dialogu Polski i Rosji. Ze względu na charakter relacji Cerkwi z państwem wizyta Cyryla w Polsce musiała się spotkać z akceptacją władz rosyjskich, co potwierdza chęć elity politycznej kontynuowania zbliżenia z Polską. Dla Rosji i Cerkwi sukces dialogu oraz duże zainteresowanie społeczeństwa i władz Polski wizytą Cyryla przyczynią się do wzrostu prestiżu Cerkwi Rosji i za granicą.

Wspólne orędzie Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce i Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej ma szansę odegrać podobną rolę w rozwoju stosunków polsko-rosyjskich, jaką odegrał list biskupów polskich do biskupów niemieckich z 1965 r. Należy przy tym zaznaczyć, że w odróżnieniu od początku procesu pojednania w stosunkach polsko-niemieckich orędzie obu Kościołów nie jest sprzeczne ze stanowiskiem władz państwowych, ale jest inicjatywą wpisującą się w działania na poziomie politycznym w ostatnich latach. Inaczej niż miało to miejsce w 1965 r., mamy do czynienia ze wspólnie napisanym tekstem, a nie dwoma odrębnymi listami. Co więcej, mimo że podpisanie przesłania jest wydarzeniem bezprecedensowym w historii stosunków polsko-rosyjskich, nie oznacza ono otwarcia procesu pojednania, ale raczej jego poszerzenie. Dodatkowo dialog Kościołów Polski i Niemiec odbywał się w niesprzyjających okolicznościach międzynarodowych – obie strony dzieliła „żelazna kurtyna”. Obecnie środowisko międzynarodowe Polski, w tym jej najbliżsi partnerzy (np. Niemcy, USA), wspiera proces polsko-rosyjskiego zbliżenia.

Wizyta patriarchy Cyryla ma także znaczenie dla relacji Kościoła rzymskokatolickiego z Kościołem prawosławnym, o czym świadczy część przesłania mówiąca o wyzwaniach stojących przed oboma Kościołami. Może też przybliżyć perspektywę przyjazdu papieża Benedykta XVI do Rosji.